

Серських Н.С., к. е. н., доцент,
доцент кафедри маркетингу
Таврійський державний агротехнологічний університет

ПРОФЕСІЙНІ ПОСЛУГИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Серських Н.С. Професійні послуги в сільському господарстві. У статті проаналізовано динаміку розвитку ринку послуг в Україні та його структуру. Досліджено вплив глобальних економічних процесів на ринок послуг. Охарактеризовано поняття «послуги» та «аутсорсинг». Зосереджено увагу на розвитку послуг у сфері інформатизації та дорадництва (інформаційно-консультаційних послуг). Визначено основні функції дорадчих служб у сільському господарстві.

Ключові слова: ринок послуг, послуги, аутсорсинг, інформаційно-консультаційні послуги, дорадча служба.

Серских Н.С. Профессиональные услуги в сельском хозяйстве. В статье проанализированы динамика развития рынка услуг в Украине и его структура. Исследовано влияние глобальных экономических процессов на рынок услуг. Охарактеризованы понятия «услуги» и «аутсорсинг». Уделено внимание развитию услуг в сфере информатизации и консультирования. Определены основные функции информационно-консультационных служб в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: рынок услуг, услуги, аутсорсинг, информационно-консультационные услуги, информационно-консультационная служба.

Serskykh N.S. Professional services in agriculture. At the paper the dynamics of the development of the services market in Ukraine and its structure are analyzed. The influence of global economic processes on the services market has been studied. The concepts of «services» and «outsourcing» are characterized. Attention is paid to the development of services in the field of informatization and consulting. The main functions of information and consulting services in agriculture are defined.

Key words: services market, services, outsourcing, information and consulting services, extension service.

Постановка проблеми. Глобальні процеси в сучасній економіці, на нашу думку, передусім впливають на інтеграцію ринків, що призводить до збільшення взаємопов'язаності та взаємовпливу національних економік різних країн. Це стосується майже всіх типів ринків, зокрема ринків послуг. Виробники послуг в Україні, як великі, так і дрібні, останніми роками відчувають вплив низки суттєвих змін, безпосередньо пов'язаних із глобалізацією: вступ до СОТ, процеси євроінтеграції, підвищення вимог споживачів, науково-технічний прогрес, революційні зміни в інформатизації суспільства підприємств переосмислення підходів до ведення бізнесу, освоєння нових технологій збуту тощо. В умовах зазначених змін завданням виробників є скорочення витрат, підвищення власної конкурентоспроможності за допомогою придбання професійних послуг консультаційного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростання обсягів виробництва та реалізації послуг як у світі, так і в Україні змушує багатьох учених приділяти увагу теоретичним та практичним аспектам розвитку цього ринку. Дослідженню ринку послуг присвячено праці К. Антонюк, В. Зайцева, О. Моргулець, А. Румянцева, А. Старостіної, М. Сагайдака, Ф. Котлера та ін. Зазначені автори недостатньо висвітлюють проблеми розвитку послуг у сфері

інформатизації та професійних консультаційних послуг у сільському господарстві. Особливої уваги також потребують питання аутсорсингу професійних послуг, які сьогодні є мало вивченими.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та аналіз сучасного стану ринку послуг в Україні, його структури та динаміки розвитку, визначення домінуючих галузей ринку послуг, а також обґрунтування можливостей використання професійних консультаційних послуг у сільському господарстві.

Виклад основних результатів. Нині існує багато тлумачень дефініції «послуга». Класик маркетингу Ф. Котлер зазначав, що «послуга – це будь-який захід або вигода, які одна сторона може запропонувати іншій та які переважно невідчутні та не призводять до заволодіння чим-небудь» [1, с. 600]. К. Макконнелл та С. Брю вважають, що послуга – те, що невидиме (невидиме) та в обмін на що споживач, фірма або уряд готові надати що-небудь цінне [2, с. 783]. У бізнес-словнику поняття «послуга» трактується як «ціннісна акція, вчинок або зусилля, виконані для задоволення потреб або вимог» [3]. К.В. Антонюк пропонує розглядати послугу як «процес, що поєднує у собі одночасне надання та отримання іншими суб'єктами благ для задоволення їхніх потреб, переважно у нематеріальній формі та на комерційній основі» [4, с. 47].

Ми вважаємо, що послуга – матеріальний або нематеріальний вид економічної діяльності, що не зберігається, не привласнюється та, як правило, споживається у точці продажу.

Сфера послуг – складний механізм, від якого залежить економічний розвиток країн світу. У розвинутих країнах послуги займають близько 70% ВВП. Галузі цієї сфери включають транспорт, харчування, туризм, освіту, охорону здоров'я, телекомунікації та зв'язок, консалтинг тощо. Одночасно з традиційними галузями ринку послуг з'являються та розвиваються нові, пов'язані з розвитком телекомунікаційних мереж, банківської сфери, політичними реформами, інформатизацією та глобалізацією.

Зростання сфери послуг часто пов'язане зі зростанням економічного добробуту всередині країни, а з початком ХХІ ст., коли розвиток мережі Інтернет дав змогу «стерти» кордони між країнами, цей ринок у промислово розвинутих країнах досягнув майже гігантських розмірів.

В Україні ринок послуг стрімко розвивався. У 2016 р. обсяг товарів, проданих через роздрібні мережі, становив майже 556 млрд. грн. (із них 58% – товари, вироблені в Україні). Ці показники перевищують відповідні обсяги реалізації в 2010 р. на 69% та 53% відповідно. В аналізованому періоді, з 2010 по 2015 р., частка послуг в обсягах реалізованих товарів становила від 82% до 88%. Якщо порівнювати обсяги реалізації послуг з обсягами реалізації товарів, вироблених в Україні, то у вищевказаний

період вони були вищими майже в півтора рази. Але в 2015 р. ситуація на ринку суттєво змінилася, обсяги реалізації послуг зменшилися на 65% порівняно з 2014 р., їхня частка становила 123,3 млрд. грн. проти 360,6 млрд. грн. (рис. 1). На нашу думку, це пов'язано з різким здешевленням національної валюти, нестабільною політичною ситуацією, перериванням транспортного сполучення з АР Крим та військовими діями на Сході країни [5].

Починаючи з 2016 р. обсяги реалізації всіх видів послуг почали зростати. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2017 р. обсяг реалізації усіх видів нефінансових послуг зріс на 23,4 млн. грн. порівняно з 2015 р. та на 58,5 млн. грн. порівняно з 2016 р. У відсотковому відношенні це становило 1,14% та 1,5% відповідно.

У період із 2010 по 2015 р. кількість підприємств – юридичних осіб сфери послуг в Україні скоротилося на 3 045 од., максимальну кількість підприємств, що надали звітність в органи статистики, було зафіксовано в 2013 р. – 63 981 компанія (рис. 2).

У структурі ринку послуг України провідне місце займають транспортні послуги та послуги зв'язку – близько 50%. До транспортних послуг належать: діяльність залізничного, трубопровідного, водного, авіаційного та іншого наземного транспорту; послуги з організації подорожувань, організація перевезень вантажу, поштові та кур'єрські послуги; складське господарство та допоміжна діяльність сфери транспорту.

Друге місце в структурі обсягів реалізованих послуг починаючи з 2013 р. займають послуги у сфері інформації та телекомунікацій: виробництво фільмів, телебачення та радіомовлення (12%); телекомунікації (69%) комп'ютерне програмування та надання інших видів послуг (19%). Стрімкий розвиток цієї галузі зумовлений розповсюдженням цифрових технологій: цифрового телебачення, мобільних телефонів-смартфонів та комунікаторів, які є персоналізованими пристроями з потужними операційними системами, тобто міні-комп'ютерами.

За даними Factum Group Ukraine, зростання користувачів Інтернету з мобільних приладів відбувалося поступово. У 2015 р. 31% користувачів віком старше 15 років використовували мобільний телефон (26%) або планшет

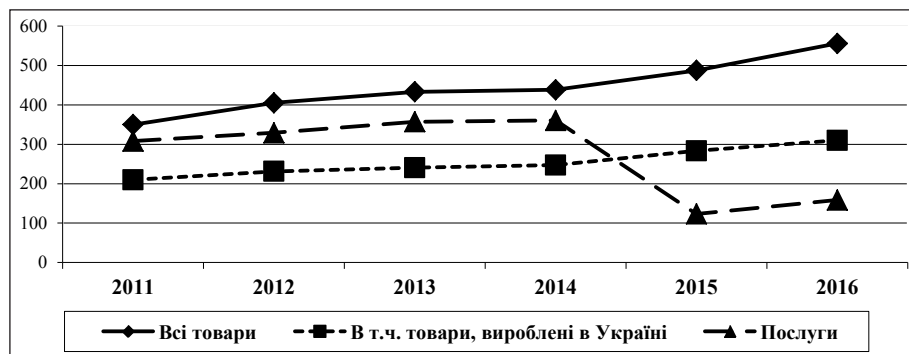

Рис. 1. Обсяги реалізації товарів та послуг в Україні, млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними ukrstat.gov.ua

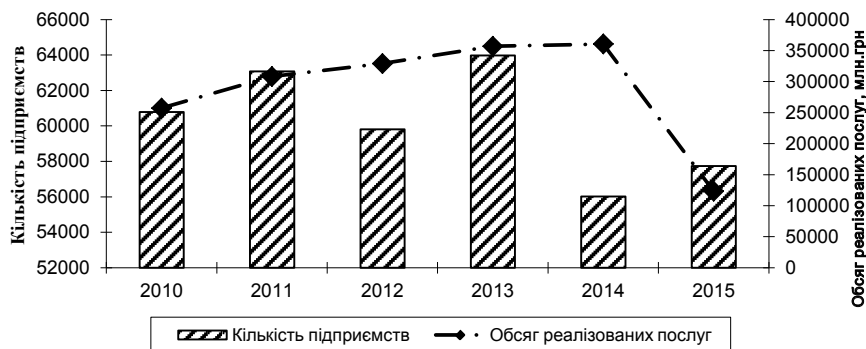

Рис. 2. Динаміка реалізації послуг підприємствами України

Джерело: складено автором за даними ukrstat.gov.ua

(9%) для виходу в Мережу. У 2016 р. ці цифри становили відповідно 25% та 10%. На перший квартал 2017 р. 57% користувачів зазначили, що вони використовують мобільні пристрої для виходу в Інтернет [6]. На нашу думку, стрімке зростання «мобільних» користувачів стало можливим саме завдяки розвитку технологій зв'язку та збільшенню території покриття Мережі в Україні.

Тенденція до зростання обсягів реалізації послуг у сфері інформатизації залишається незмінною. Із січня провідні українські оператори мобільного зв'язку «Київстар» та Vodafone викупили ліцензії на впровадження четвертого покоління мобільного зв'язку з високошвидкісною широкопasmовою передачею даних, так званого 4G (fourth generation). Застосування нових технологій, своєю чергою, має призвести до збільшення обсягів виробництва та продажів мобільних пристроїв, що підтримують новий стандарт зв'язку, а також до подальшого розвитку ринку e-commerce в Україні.

У результаті вдосконалення процесу інформатизації товаровиробники отримують безліч переваг, серед яких: більш якісне та ефективне використання основних виробничих фондів, підвищення рівня прийнятих управлінських рішень, зростання економічної ефективності виробництва у цілому.

Поступово зростає обсяг реалізації послуг у галузі професійної, наукової та технічної діяльності: технічних та наукових досліджень та розробок, консалтингу, інжинірингових послуг, рекламних послуг тощо. Експерти зазначають, що в умовах глобалізації економіки та розвитку електронної комерції важливу роль гратиме аутсорсинг як спосіб передачі другорядних функцій підприємств спеціалізованим компаніям. За бізнес-словником Кембріджського університету аутсорсинг – це ситуація, коли компанія використовує іншу організацію для виконання своєї роботи, а не власних працівників [7]. Нині в Україні багато підприємств користуються послугами професіоналів в ІТ-сфері, маркетингу, аудиту, фінансах тощо. Аутсорсинг дає змогу підприємствам скорочувати витрати на навчання персоналу та зосередитися на основних бізнесових функціях.

Широкою популярністю аутсорсинг користується у сільськогосподарських підприємствах. Це пов'язано з низьким рівнем інформатизації на селі, браком кваліфікованих кадрів тощо. Основними джерелами інформації для сучасних виробників є внутрішні дані: результати діяльності за попередні роки, обсяги виробництва та реалізації, структура витрат, рівень доходів, минулі ціни реалізації тощо. Що стосується інформації із зовнішніх джерел, то до підприємств, як правило, доходять лише вторинні дані кабінетних досліджень, тобто тих, що виробники можуть отримати безоплатно. Звичайно, для ефективного ведення виробничої та маркетингової діяльності подібної інформації вкрай недостатньо. Виробники потребують найсвіжіших даних саме із

зовнішніх джерел, інформація з яких для них часто є недоступною.

Рівень інформатизації агропромислового виробництва напряму залежить від рівня розвитку системи дорадництва в країні, особливо для задоволення потреб в інформаційних ресурсах дрібних товаровиробників. У процесі діяльності дорадчі служби повинні забезпечувати надання своєчасної інформації, що постійно оновлюється та відповідає вимогам та потребам господарюючих суб'єктів. Об'єктивною необхідністю є дослідження попиту та пропозиції, аналіз ринків збуту та місця реалізації продукції, проведення відповідних маркетингових досліджень та ін.

Основними функціями дорадчих служб є:

- інтеграційна, яка полягає у впровадженні науково обґрунтованих результатів досліджень безпосередньо у виробництво. Ця функція виконується за рахунок розвитку баз вищих навчальних закладів, особливих науково-виробничих підрозділів або лабораторій, які можуть також надавати послуги із забезпечення насіннєвим матеріалом, пропонувати актуальну інформацію обліково-аналітичного характеру, розробляти рекламу та ефективні промоційні заходи. Також у вищевказаних підрозділах може мати місце реалізація на контрактній основі нових бізнес-проектів, надання послуг із дослідження ринків аграрної продукції з подальшою допомогою в оптимізації структури виробництва тощо;

- консультативна функція безпосередньо пов'язана із інтеграційною, тобто виключно з усіх результатів наукових розробок спеціалісти-дорадники можуть надавати консультації на кожному етапі виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції;

- інформаційна – полягає передусім у формуванні ефективного інформаційного середовища та пропаганді досягнень науково-технічного прогресу в аграрному виробництві. Реалізація цієї функції відбувається за рахунок обов'язкового проведення таких заходів: проведення днів поля, семінарів та шкіл із демонстрування та освоєння нових технологій, виставок та конференцій із розповсюдженням аналізів та прогнозів умов виробництва та маркетингу сільськогосподарської продукції, обов'язкове надсилання оперативної інформації про цінові коливання, кон'юнктуру ринку у вигляді рубрик у ЗМІ, прайс-листів або поштових матеріалів.

Обов'язковим у діяльності дорадчої служби є налагодження та підтримка зворотного зв'язку між виробничими структурами і науково-освітніми закладами шляхом розроблення планів із проведення науково-дослідних робіт та розповсюдження їх ефективних результатів.

За рахунок того, що дорадчі служби мають величезний обсяг наукової та виробничої інформації, найважливіша роль для її систематизації та розпов-

сюдження належить комп'ютерній техніці. Розвиток та розповсюдження всесвітньої мережі Інтернет допомагає довести необхідні знання та матеріали до адресата в повному обсязі та в найкоротші строки. Отже, процес комп'ютеризації сільськогосподарських підприємств – одна з проблем, що потребує негайного вирішення, оскільки саме через віддаленість деяких виробництв від науково-дослідних центрів, відсутність сучасної техніки майже унеможливило своєчасне отримання найактуальнішої інформації виробниками.

Професійні послуги, які надаватимуть дорадчі служби сільськогосподарським товаровиробникам допоможуть:

- виявити та сформулювати проблеми, проаналізувати їх та оцінити варіанти їх вирішення;
- підвищити мотивацію для самостійного прийняття та реалізації управлінських рішень, оцінки їх результатів тощо;
- аналізувати та застосовувати новітні розробки та дослідження на всіх стадіях виробничих та управлінських процесів;
- отримувати консультації з ефективного планування та управління господарством, фінансового аналізу, оптимізації використання ресурсів;

– забезпечити зворотній зв'язок з органами державного управління та науковими-дослідними установами;

– інтегрувати знання з різноманітних джерел, у тому числі міжнародних, проводити прикладні дослідження;

– втілити можливі зміни у веденні господарської діяльності та виробничого процесу;

– розповсюдити інновації серед виробників певного регіону.

Висновки. Динамічний розвиток ринку послуг в Україні спостерігався до 2014 р., але з початком військових дій на Донбасі та окупацією АР Крим він дещо сповільнився. Кількість підприємств усіх галузей скоротилася, тим не менше починаючи з 2016 р. обсяг реалізації послуг поступово збільшується. У структурі ринку послуг лідирують галузі транспорту, інформатизації та комунікацій. Поступово нарощуються обсяги реалізації професійних послуг, серед яких й інформаційно-консультаційні (дорадчі) послуги, зокрема в сільському господарстві. Основними проблемами розвитку сфери консультаційних послуг у сільському господарстві є низький рівень інформованості товаровиробників та недостатня комп'ютеризація сільських районів.

Список літератури:

1. Котлер Ф. Основы маркетинга; пер. с англ. СПб., 1994. 700 с.
2. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика; пер. с англ. Киев, 1993. 785 с.
3. What is service? Definition and meaning. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/service.html>.
4. Антонюк К.В. Визначальні фактори розвитку сучасної міжнародної торгівлі послугами покупцями. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 6. С. 46-51. URL: <http://global-national.in.ua/issue-6-2015/14-vipusk-6-lipen-2015-r/982-antonjuk-k-v-viznachalni-faktori-rozvitku-suchasnoji-mizhnarodnoji-torgivli-poslugami>.
5. Діяльність підприємств сфери послуг. Статистичний бюлетень. 2010-2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/poslugi>.
6. Дослідження Інтернет-аудиторії. URL: <http://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>.
7. Meaning of outsourcing in the English Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/outsourcing>.
8. Тарабрін О.Є. Інформаційно-аналітична система економічного моніторингу господарюючих суб'єктів АПК України. Історія науки і біографістика. 2008. № 1. URL: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2008-1/08toesau.pdf/>.